

The unique collection of Western European tapestries in the Museum of Arts named after Bogdan and Varvara Khanenko has been investigated in the article by a specialist of Metropolitan Museum (USA). The date and place of production of several tapestries have been defined more exactly like other world treasures. The researcher has analyzed the state of preserving the museum exhibits, has given the recommendations how to display them to the public and to restore them using world modern technologies.

Key words: museum collection, Western European tapestries, exposition, restoration.

УДК 94 (477.75):069:75«1929/1941»

Лариса Андрєєва (м. Сімферополь)

АКАДЕМІК М. С. САМОКИШ ТА УКРАЇНСЬКІ МУЗЕЇ (1929–1941 РР.)

На основі введення в науковий обіг раніше невідомого листування М. С. Самокиша з діячами музеїв Дніпропетровська, Полтави, Чернігова, Харкова розкрито взаємовідносини серед відомих представників української культури, що склалися в 30-ті роки ХХ ст. Репрезентовано участь видатного художника у зберіганні і примноженні музейних колекцій творами історичного та батального мистецтва. Творча спадщина академіка М. С. Самокиша збагатилася розмаїттям тем з історії України, героїки громадянської війни.

Ключові слова: М. С. Самокиш, музеї, живопис, листування.

Вивчення історії України («макроісторія») неможливе без досліджень і розуміння біографії окремої особи («мікроісторії»). Реалізувати це ми намагаємось за допомогою введення до наукового обігу численного епістолярію, котрий залишили безпосередні учасники тих чи інших подій. Можливість значно розширити бачення тієї доби дає вивчення маловідомих документів із особових архівів, періодичної преси, епістолярної спадщини, яке найбільш достовірно відображає процеси, що відбуваються у долі персони і суспільства в цілому. Життя і діяльність академіка М. С. Самокиша постійно привертає увагу дослідників [1]. Однак є досить багато лакун, пов'язаних насамперед із післяреволюційним періодом його біографії. Залишається маловивченою й епістолярна спадщина художника [2].

Розкрити вплив діяльності провідних українських музеїв на творчість художника М. С. Самокиша в 30-і роки ХХ ст. допомагають документи, що зберігаються у Державному архіві Автономної Республіки Крим, фондах Харківського художнього музею. Нами вперше вводяться до наукового обігу документи з особистого листування М. С. Самокиша і музейних працівників міст Дніпропетровська, Полтави, Харкова, Чернігова.

Відомий український художник, академік, професор М. С. Самокиш (1860–1944) у роки радянської влади отримав друге народження як історичний живописець. Провідні музеї Дніпропетровська, Харкова, Чернігова у 30-ті ро-

ки ХХ ст. виступили основними замовниками прославленого метра батального живопису та книжкової графіки, визначили творчу складову його діяльності. Звернення до історії України стало для нащадка запорозьких козаків знаковим і зробило М. С. Самокиша одним із основоположників історичного і батального українського живопису. Причинами, що спонукали музейних працівників замовляти твори М. С. Самокиша, служили: 1. Потреба насичення музейних експозицій картинами, що присвячені подіям радянської історії, і перш за все, громадянської війни, а також розширення тематики зібрань за рахунок творів на українську радянську тематику в дусі політики українізації, яка проводилася у 20 – на початку 30-х рр. ХХ ст.; 2. Прагнення керівників і працівників музеїв надати матеріальну підтримку великому художникові, який, маючи славу і творчу репутацію, зазнавав певні фінансові труднощі.

Творчістю прославленого художника одним із перших зацікавився Дніпропетровський історичний музей, директором якого був академік Д. І. Яворницький. Давні творчі зв'язки поєднували двох найвідоміших людей того часу [3]. Інтелігенція в складній життєвій ситуації намагалася гуртуватися і допомагати подальшому збереженню і примноженню української історії та культури. Завдяки спілкуванню і листуванню академіків М. С. Самокишу було замовлено картини на теми з історії українського козацтва [4; 5]. Для М. С. Самокиша це була одна з найбільш

важливих творчих тем його життя. 15 вересня 1930 р. між Дніпропетровським історичним музеєм і академіком М. С. Самокишем було укладено угоду про створення картин «1. «Скасування Січі» – 800 крб.; 2. «Бій Хмельницького з турками на Чорному морі» – 600 крб.; 3. «Козаки відбивають ясир» – 600 крб.; 4. «Бунт у Січі» – 1000 крб.; 5. «Бій у Жовтих Водах» – 500 крб. Усього – 3700 крб. Остаточний термін 15.IX–1932 р.» [6]. Результатом титанічної роботи стала поява у мистецькому світі таких відомих на сьогодні полотен як «Козаки насідають на татар і відбивають ясир» (1929–1930) (інша назва – «Запорожці відбивають ясир» (1660)) [7], «Бій запорожців із крилатими польськими гусарами при Жовтих водах, 1648 р.» (1930), «Бій Богуна під Монастирищем, 1653» (1931), «Бунт на Січі» (1932). У травні 1929 р. художник отримав замовлення на виконання варіанту картини «Перехід Червоної Армії через Сиваш», або «Взяття Перекопу» (розмір 3,5 x 5, 5 м) для Дніпропетровського музею революції (ДМР) [8, 9].

У 1934 р. Харківський історичний музей ім. Г. С. Сковороди (директор Федір Миколайович Сап'ян) замовив М. С. Самокишу картину на історичну тему, яка повинна була відображати боротьбу українського народу за незалежність часів Богдана Хмельницького. Художник запропонував написати «Бій Максима Кривоноса з князем Ієремією Вишневецьким» [10]. Коли був схвалений попередній ескіз, М. С. Самокиш узявся писати картину в просторому приміщенні на нижньому поверсі музею. Для роботи було спеціально підготовлено добре погрунтоване фабричне полотно Лефрана. Спочатку художник наносив на полотно всю композицію простим малювальним вугіллям, потім закріплював малюнок розведеною тушшю, промальовував до найдрібніших деталей маленьким колонковим пензлем. Писав він лінію контурно (традиції класичного мистецтва Ренесансу), не вводячи ніде півтонів і не розмиваючи тушшю тінювих мас, дбайливо зберігаючи і зміцнюючи лінійну стрункість малюнка. Тільки після цього М. С. Самокиш приступив до написання в кольорі. Відомо, що зображення М. Кривоноса не було, тому художник створював образ у своїй уяві, використовуючи тільки літературні записи. Легендарний герой, безстрашний воїн вийшов переконливим і промовистим. М. С. Самокиш працював з червня по вересень 1934 р. Після написання картини було скликано комісію з 25 осіб у складі істориків, музейних працівників, мистецтвознавців і художників. Роботу було

прийнято не відразу, проте академік нічого не змінив [11]. Сьогодні цей шедевр – «Битва Максима Кривоноса з князем Ієремією Вишневецьким» 1934, (163x267) – зберігається в Національному художньому музеї України (інв. № ж-69) [12].

«Малюнок складає основу майстерності Самокиша, і зовсім необгрунтовано критикують його за сухість і лінійність робіт. Це мова Самокиша, і він чесно співає своїм голосом власну пісню. Це принцип його творчості, якому він залишився вірним від своєї програмної картини «Російська кавалерія повертається після атаки на супротивника в 1812 році» і до останніх днів», – згадував С. Ф. Беседін [10].

Знамените полотно «Полтавський бій» академік М. С. Самокиш погодився писати 1937 р. після звернення до нього співробітників Полтавського краєзнавчого музею [13]. «Полтавський бій» (140x260) зараз знаходиться в Державному історико-культурному заповіднику «Поле Полтавської битви» [14]. На картині репрезентовано один із моментів битви між російською і шведською армією 27 червня (8 липня) 1709 р. під Полтавою. На передньому плані – дві композиційні групи: перша – російський кавалерист на білому коні готується опустити палаш на голову шведа, що біжить. Останній, намагаючись захиститися, підняв свій палаш. Друга – російський кавалерист стрімко наздоганяє шведського кінного барабанщика, який втікає з поля бою. На другому плані ліворуч – сучка російських і шведських кавалеристів.

Тематика героїчних перемог Червоної Армії в роки Громадянської війни була затребувана багатьма музеями та музейними експозиціями. Не був винятком і Полтавський обласний краєзнавчий музей. Для експозиції до XX річчя Жовтневої революції завідувач відділом Пролетарської революції та соцбудівництва К. К. Степанов замовив низку робіт М. С. Самокиша [15–17]. Згідно з договором від 15 червня 1937 р., підписаного директором Полтавського державного краєзнавчого музею І. І. Скороботом і К. К. Степановим, академік приступив до створення картини «Розстріл робітників Полтавського технічного бойового загону» (2,0 x 3, 0), яку необхідно було закінчити до 1 жовтня 1938 р., а ескіз (0,55x1,00) надати не пізніше 1 жовтня 1938 р. Вартість картини – 7000 крб., ескіз – 1000 крб. [18]. Подальші погодження здійснювалися шляхом листування [19; 20]. У вересні 1937 р. співробітниця музею В. Я. Шостак отримала готовий ескіз [21].

6 грудня 1937 р. було укладено договір на створення малюнка «Відправка Т. Г. Шевченка

в заслання», виконаного олівцем або аквареллю. Термін створення – 25 грудня 1937 р., вартість роботи – 500 крб. [22].

У листі Полтавського обласного краєзнавчого музею (відділ Пролетарської революції, завідувач – О. А. Зубкова) повідомлялося про те, що для експозиції потрібні роботи на тему: «Партія більшовиків у період переходу на мирну роботу з відновлення народного господарства». Запропонували академіку написати роботу про боротьбу М. В. Фрунзе з бандитами в Україні «Випадок в Україні під Решетилівкою» (розмір приблизно 1 м 20 см x 80 см). У музеї вже були роботи М. С. Самокиша «Перехід через Сиваш» і «Розстріл робочих бойового технічного загону дроздовцями под Акимівкою» [23]. Академік дав згоду на виконання оригінальної картини [24], йому були надіслані матеріали за цією темою, спогади очевидців, які особисто знали М. В. Фрунзе [25–27]. А 25 липня 1939 р. укладено договір на написання картини «М. В. Фрунзе в боротьбі з бандитизмом в Україні» (розмір 2x1, 6). Термін виконання – 1 березня 1940 р. Вартість – 5000 крб. [28]. Співробітники музею тримали під контролем процес створення картини [29–32]. А коли картина була готова [33], її приймала комісія [34]. Усі фінансові питання узгоджувалися зі старшим бухгалтером музею В. Гапоненко [35].

Також Полтавський художній музей (директор – О. А. Литвинова) 22 жовтня 1940 р. уклав із академіком договір на написання картини «Взяття Червоною кавалерією містечка в Західній Україні (епізод із визвольного походу Червоної Армії)» (106x65см). Термін – до 1 березня 1941 р. [36]. Вартість цього твору встановлено в розмірі 4000 крб. Попередній ескіз художник повинен був подати не пізніше 31 грудня 1940 р. Наступною значною роботою, виконаною М. С. Самокишем, стала картина «Полтавський бій». Договір із музеєм було укладено 21 листопада 1940 року [37]. «Полтавський бій» (розміром 3 м на відповідну висоту) необхідно було виконати до 1 листопада 1941 р., а у квітні 1941 р. – подати ескіз. Вартість – 10000 крб. Листування з художником щодо написання картини велося постійно [38–40]. У січні 1941 р. «Взяття Червоною кавалерією містечка в Західній Україні» було готове [41]. Д. М. Соколовська отримала ескіз «Полтавський бій» за дорученням Полтавського художнього музею 4 червня 1941 року [42].

Академік М. С. Самокиш співпрацював із багатьма музеями, всі прагнули здобути у свої колекції роботи визнаного майстра. Для Харківського

краєзнавчого музею ним були написані «Ярмарок у Харкові в XVIII сторіччі», «Харківська конка» (1937) [43]. Найбільшу активність виявили співробітники Чернігівського державного історичного музею (директор А. В. Датчук, заст. директора А. І. Левенко). Після тривалого листування [44–46] керівництвом були замовлені такі роботи : 1. «Бій Щорса в Чернігові» (Розгром богунцями на чолі з Щорсом петлюрівських банд в м. Чернігові в грудні 1918 р.) 2x1, 5 м ; 2. «Геройська смерть комдива Щорса» 2x1, 5 м ; 3. «Портрет Щорса» 1,5 x1 м ; «Повстання Болотнікова» 1,75 x1, 25 м ; 5. картина з історії боротьби українського народу з польськими панами у XVII ст. 1,5 x 1 м ; 6. Копія «Бій Кривоноса з Вишневецьким» 2x1,5 м [47]. Одночасно велися переговори про придбання ескізів до картин: 1. «Повстання запорожців проти своїх старшин у 1768 р.»; 2. «Перехід Червоної Армії через Сиваш»; 3. «Несподівана зустріч (врангелівців з будьонівцями)»; 4. «Бій робітників із врангелівськими бандами»; 5. «Розвідка» – епізод часів громадянської війни; 6. «Втеча» (розгром білих банд під Перекопом) [48].

При виконанні замовлення на створення копії картини «Бій Кривоноса з Ієремією Вишневецьким» 1 листопада 1937 р. було укладено договір, у якому обговорювалися умови. Вартість майбутньої роботи склала 5000 крб. [49–51]. 26 листопада 1938 р. А. І. Левенко отримав готову роботу [52; 53]. Значущою для музею стала картина-портрет «М. О. Щорс на тлі битви на коні» [54; 55]. Ця робота повинна була стати центральною частиною експозиції у виставці Чернігівського державного історичного музею, присвяченій герою Громадянської війни М. О. Щорсу. Згідно з укладеним 25 листопада 1938 р. договором, до 1 травня 1938 р. художник повинен був виконати роботу вартістю в 5000 крб. [56]. Музей, зацікавлений у цій картині, забезпечив М. С. Самокиша документами, фотографіями, описами місцевості, де проходили бої [57–62]. Дружина М. О. Щорса Ростова теж допомагала порадами при створенні роботи [63; 64]. 26 травня 1939 р. за дорученням картину «Щорс в бою під Черніговом» отримала співробітниця музею С. П. Ковальова [65; 66]. Робота була відразу виставлена в стінах музею і здобула тільки схвальні відгуки [67]. Договір від 25 листопада 1938 р. на створення картини «Бій червоних повстанців із німецькими окупантами в м. Ніжині 5 серпня 1918» був також укладений

з М.С. Самокишем [68]. Вартість роботи складала 5000 крб. У додатку до договору про створення картини «Бій червоних повстанців із німецькими окупантами в Ніжині 5 серпня 1918» уточнювався термін виконання – квітень 1939 р. [69]. Договір Чернігівського державного історичного музею з академіком М. С. Самокишем на написання картини «Розгром під Перекопом білих банд» укладено 25 листопада 1938 р. [70–72]. Ця картина повинна мала бути виконана на полотні, олійними фарбами, розміром два метри 50 см ширина і відповідна висота. Термін виконання – квітень 1940 р. Оплата – 7 тис. крб. Договір від 15 червня 1939 р. – на створення ескізу до картини «Полтавський бій». Термін виконання замовлення – 1 жовтня 1939 р. Вартість 2500 крб. [73].

На відкритті ювілейної Шевченківської виставки в Чернігівському державному історичному музеї 20 січня 1939 р. експонувався ескіз «Шевченка відвозять на заслання» [74]. А 25 січня 1939 р. ескіз картини «Бій із німецькими окупантами під Змієвим» отримано співробітниками музею [75].

Між Харківським та Чернігівським музеями почалося соцзмагання, тому кожен прагнув прикрасити свої експозиції роботами прославленого митця [76].

Між керівництвом Чернігівського державного історичного музею і М. С. Самокишем велися переговори про надходження до фондів нових і нових робіт. Щодо передачі ескізу картини «Полтавський бій» [77], ескізу картини «Бій біля озера Хасан» [78–84], то Договір про створення ескізу до картини «Полтавський бій» укладено 15 червня 1939 р. (Директор А. В. Датчук), термін виконання замовлення – 1 жовтня 1939 р. Вартість – 2500 крб. [85]. Довгоочікуваний ескіз було отримано лише в січні 1941 р. [86].

Найдорожчим придбанням Чернігівського історичного музею стала картина–варіант «Перехід

Червоної Армії через Сиваш». 15 червня 1939 р. було підписано Договір на створення картини. Термін виконання – 1 січня 1940 р. Вартість – 10000 крб. [87]. Незважаючи на безліч проблем, пов'язаних із фінансуванням і великою завантаженістю самого М. С. Самокиша, цю роботу він виконав [88], а представник музею В. П. Полегенько отримав її 13 червня 1940 р. за дорученням [89, 90]. Вдячності музейників не було меж [91].

Свого видатного земляка чернігівці запрошували до створення галереї історичних особистостей, видатних діячів у галузі мистецтва, літератури, громадської діяльності та героїв Радянського Союзу – чернігівців, уродженців Чернігова і Чернігівщини [92 – 94]. Написання замовлених трьох картин «Розгром білих під Перекопом»; «Бій червоних партизанів із німецькими окупантами в м. Ніжині влітку 1918 р.», «Повстання селян села Безуглівка Ніжинського повіту в 1861 р.» залишалось незавершеним майже до початку Великої Вітчизняної війни.

Академік М. С. Самокиш особливо активно та плідно працював у 30-ті роки ХХ ст. Це стало можливим завдяки діяльності музейних працівників (м. Дніпропетровськ, Полтава, Харків, Чернігів), які забезпечили видатного художника замовленнями на виготовлення різних робіт (живопис, акварель, графіка) історичної тематики. Основними темами у творчості стали боротьба українського народу за незалежність під проводом Б. Хмельницького, героїка громадянської війни. Документи, виявлені в Харківському художньому музеї, відкривають нові сторінки творчого життя та невідомі подробиці діяльності відомого українського художника М. С. Самокиша, дозволяючи більш детально репрезентувати взаємини музейних працівників із діячами української культури.

Джерела та література

1. Бурачек М. Г. Українське малярство М. Самокиша. / М. Г. Бурачек. – Х. : Рух, 1930. – 41 с. ; Бирзгал Я. П. Самокиш Н. С. : жизнь и творчество / Я. П. Бирзгал. – Симферополь : Крымгосиздат, 1940. – 48 с.; Полканов А. И. Николай Семенович Самокиш : жизнь и творчество / А. И. Полканов. – Симферополь: Крымиздат, 1960. – 120 с. ; Яценко В.Ф. М.С. Самокиш : нарис про життя та творчість. / В. Ф. Яценко. – К. : Мистецтво, 1954. – 48 с. ; Ткаченко В. Я. Николай Семенович Самокиш : жизнь и творчество, 1860–1944 / В. Я. Ткаченко. – Москва: Искусство, 1964. – 130 с. ;

Лapidус Н. [И.] Николай Самокиш / Н. [И.] Лapidус. – М. : Белый город, 2006. – 48 с.

2. Волошкина С. А. Н. С. Самокиш и его ученики (по архивным материалам Харьковского художественного музея) / С. А. Волошкина // «Н. С. Самокиш и его ученики» : матер. Междунар. науч.-практ. искусствовед. конф. / сост. И. Б. Арбитайло, Е. И. Лазаренко. – Симферополь : Бизнес-Информ, 2011. – С. 136–148; Андреева Л. Ю. Заочное образование: неизвестная переписка Н. С. Самокиша и М. Н. Домашенко (1929–1937) / Л. Ю. Андреева // Ученые записки Таврического нацио-

- нального університета ім. В. І. Вернадського. Сер. : «Филология. Социальные коммуникации». – 2012. – Т. 25(64), № 1, ч. 1. – С. 3–13.
3. Изукраинской старины : альбом/рис. акад. С. И. Васильковського и Н. С. Самокиша; пояснит. текст Д. И. Эварницкого. СПб. : изд. А. Ф. Маркса, 1900. – 90 с.
4. Андреева Л.Ю. Маловідоме листування академіків : Д. І. Яворницький – М. С. Самокиш / Л.Ю. Андреева// Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Сер. : «Исторические науки». – 2011. – Т. 24(63), № 2. – С. 14–22.
5. Епістолярна спадщина академіка Д. І. Яворницького. Вип. 3 : Листи музейних діячів до Д. І. Яворницького / укл. С. В. Абросимова, Н. С. Василенко, А. І. Перкова та ін.; за заг. ред. Н. І. Капустіної. – Дніпропетровськ : АРТ-ПРЕС, 2005. – С. 246–252.
6. Харківський художній музей (ХХМ), науковий архів, ф. 23 (М. С. Самокиш). Умова Дніпропетровського крайового історико-археологічного музею (ДКІАМ). 15 вересня 1930 р. – 1 арк.
7. Державний архів в Автономній Республіці Крим (далі – ДААРК), ф. Р-3814, оп.1, спр.181, арк.108.
8. ХХМ, науковий архів, ф. 23 (М.С.Самокиш), Дніпропетровський музей Революції (далі – ДМР) – М. С. Самокишу. – №3/96. – 11 мая 1929 р. – 1 арк.
9. Там само, ДМР – М. С. Самокишу. 17 мая 1929. – 1 арк.
10. Беседін С. [Ф.] Незабутне : зустрічі з Миколою Семеновичем Самокишем / С. [Ф.] Беседін // Прапор. – 1976. – № 10. – С. 106.
11. Беседін С. [Ф.] Незабутне : зустрічі з Миколою Семеновичем Самокишем / С. [Ф.] Беседін // Прапор. – 1976. – № 11. – С. 101–105.
12. ДААРК, ф. Р-3814, оп. 1, спр. 181, арк. 65.
13. ХХМ, науковий архів, ф. 23 (М. С. Самокиш), К. К. Степанов – М. С. Самокишу. 9 травня 1937 р. – 1 арк.
14. ДААРК, ф. Р-3814, оп. 1, д. 181, л. 37.
15. ХХМ, науковий архів, ф. 23 (М. С. Самокиш), № 343, лист Полтавського обласного краєзнавчого музею (далі – ПОКМ) – М. С. Самокишу. – 3 травня 1937 р. – 1 арк.
16. Там само, ПОКМ – М. С. Самокишу. 5 липня 1937 р. – 1 арк.
17. Там само, І. І. Скоробот – М. С. Самокишу. [1937 р.]. – 1 арк.
18. Там само, Договір. 15 червня 1937 р. – 1 арк.
19. Там само, № 677, лист ПОКМ – М. С. Самокишу. – 6 серпня 1937 р. – 1 арк.
20. Там само, № 680, лист ПОКМ – М. С. Самокишу. – 16 серпня 1937 р. – 1 арк.
21. Там само, К. К. Степанов – М. С. Самокишу. 19 вересня 1937 р. – 1 арк.
22. Там само, Договір на створення картини. 6 грудня 1937 р. – 1 арк.
23. Там само, №577, лист ПОКМ – М. С. Самокишу. – 9 липня 1939 р. – 1 арк.
24. Там само, М. С. Самокиш – О. А. Зубковій. [1939 р.]. – 1 арк.
25. Там само, Спогади т. Литвиненко. [1939 р.]. – 1 арк.
26. Там само, ПОКМ – М. С. Самокишу. 24 липня 1939 р. – 1 арк.
27. Там само, М. С. Самокиш – О. А. Зубковій. 30 травня 1939 р. – 1 арк.
28. Там само, Договір на створення картини. 25 липня 1939 р. – 1 арк.
29. Там само, О. А. Зубкова – М. С. Самокишу. 28 жовтня 1939 р. – 1 арк.
30. Там само, № 939, лист ПОКМ – М. С. Самокишу. – 27 листопада 1939 р. – 1 арк.
31. Там само, № 1003, лист ПОКМ – М. С. Самокишу. – 21 грудня 1939 р. – 1 арк.
32. Там само, № 1015, лист ПОКМ – М. С. Самокишу. – 27 грудня 1939 р. – 1 арк.
33. Там само, М. С. Самокиш. – О. А. Зубковій. 20 червня 1940 р. – 1 арк.
34. Там само, М. С. Самокиш – О. А. Зубковій. 25 червня 1940 р. – 1 арк.
35. Там само, ПОКМ – М. С. Самокишу. 2 вересня 1940 р. – 1 арк.
36. Там само, Договір Полтавського художнього музею (далі – ПХМ) на створення картини. 22 жовтня 1940 р. – 1 арк.
37. Там само, Договір на створення картини ПХМ. 21 листопада 1940 р. – 1 арк.
38. Там само, №108, лист ПХМ – М. С. Самокишу. – 18 грудня 1940 р. – 1 арк.
39. Там само, №5, лист ПХМ – М. С. Самокишу. – 5 січня 1941 р. – 1 арк.
40. Там само, ПХМ – М. С. Самокишу. 1941 р. – 1 арк.
41. Там само, ПХМ – М. С. Самокишу. 15 січня 1941 р. – 1 арк.
42. Там само. Доручення Д. М. Соколовській. 4 червня 1941 р. – 1 арк.
43. Кроль А. Новые полотна художника Самокиша / А. Кроль // Литературная газета. – 1937. – 23 августа.
44. ХХМ, науковий архів, ф. 23 (М. С. Самокиш), № 512, лист Чернігівського державно-

го історичного музею (далі – ЧДІМ) – М. С. Самокишу. – 31 серпня 1937 р. – 1 арк.

45. Там само, № 612, лист ЧДІМ – М. С. Самокишу. – 11 жовтня 1937 р. – 1 арк.

46. Там само, № 660, лист ЧДІМ – М. С. Самокишу. – 27 жовтня 1937 р. – 1 арк.

47. Там само, ЧДІМ – М. С. Самокишу. 16 вересня 1937 р. – 1 арк.

48. Там само, А. В. Датчук – М. С. Самокишу. 27 вересня 1937 р. – 1 арк.

49. Там само, № 612, лист ЧДІМ – М. С. Самокишу. – 11 жовтня 1937 р. – 1 арк.

50. Там само, № 660, лист ЧДІМ – М. С. Самокишу. – 27 жовтня 1937 р. – 1 арк.

51. Там само, Договір на створення картини ЧДІМ. 1 листопада 1937 р. – 1 арк.

52. Там само, № 519, Доручення А. І. Левенко. – 23 листопада 1938 р. – 1 арк.

53. На фото: фрагмент картини «Бой Кривоноса с Вишневецким». Фото Я. Рюмкина / Харьковский рабочий. – 1938. – 20 августа.

54. ХХМ, науковий архів, фонд 23 (М. С. Самокиш), ЧДІМ – М. С. Самокишу. 8 листопада 1937 р. – 1 арк.

55. Там само, № 705, лист ЧДІМ – М. С. Самокишу. – 20 листопада 1937 р. – 3 арк.

56. Там само, Договір на створення картини. 25 жовтня 1937 р. – 1 арк.

57. Там само, № 756, лист ЧІМ – М. С. Самокишу. – 13 грудня 1937 р. – 1 арк.

58. Там само, А. І. Левенко – М. С. Самокишу. 1938 р. – 1 арк.

59. Там само, А. І. Левенко – М. С. Самокишу. 29 листопада 1938 р. – 2 арк.

60. Там само, № 530, лист А. В. Датчук – М. С. Самокишу. – 30 листопада 1938 р. – 1 арк.

61. Там само, А. І. Левенко – М. С. Самокишу. 17 березня 1939 р. – 2 арк.

62. Там само, А. І. Левенко – М. С. Самокиш. 23 березня 1939 р. – 1 арк.

63. Там само, А. І. Левенко – М. С. Самокишу. 11 січня 1939 р. – 3 арк.

64. Там само, А. І. Левенко – М. С. Самокишу. 5 січня 1939 р. – 1 арк.

65. Там само, № 227, Доручення С. П. Ковальову. – 26 травня 1939 р. – 1 арк.

66. «Щорс в бою под Черниговом» – картина академіка живописи Н. Самокиша, виходящая в издании «Мистецтво» // Советская Украина. – 1938. – 17 ноября.

67. ХХМ, науковий архів, ф. 23 (М. С. Самокиш), А. І. Левенко – М. С. Самокишу. 27 червня 1939 р. – 1 арк.

68. Там само, Договір на створення картини. 25 листопада 1938 р. – 1 арк.

69. Там само, Доповнення до Договору. 27 листопада 1938 р. – 1 арк.

70. Там само, Договір на створення картини. 25 листопада 1938 р. – 1 арк.

71. Заслуженный деятель искусств академик живописи Н. С. Самокиш у одной из своих батальных картин «Бой под Перекопом». Фото В. Лангамера // Ворошиловец. – 1939. – 30 вересня.

72. Академик Н. С. Самокиш работает над большой картиной «Штурм Перекопа». Фото В. Токарева // Харьковский рабочий. – 1938. – 27 ноября.

73. ХХМ, науковий архів, ф. 23 (М. С. Самокиш), Договір на створення картини. 15 червня 1939 р. – 1 арк.

74. Там само, А. І. Левенко – М. С. Самокишу. 18 січня 1939 р. – 1 арк.

75. Там само, А. І. Левенко – Н. Г. Добровольській. 25 січня 1939 р. – 1 арк.

76. Там само, А. І. Левенко – М. С. Самокишу. 21 травня 1939 р. – 2 арк.

77. Там само, ЧДІМ – М. С. Самокишу. 14 травня 1939 р. – 1 арк.

78. Там само, № 165, лист ЧДІМ – М. С. Самокишу. – 28 березня. 1939 р. – 1 арк.

79. Там само, А. І. Левенко – Н. Г. Добровольській. 5 липня 1939 р. – 1 арк.

80. Там само, А. І. Левенко – М. С. Самокишу. 6 серпня 1939 р. – 1 арк.

81. «Бой у озера Хасан (взятие высоты Заозерной)». Картина Н. С. Самокиша // Красный Крым. – 1940. – 7 сентября. – С. 3.

82. Картина М. С. Самокиша «Бій біля озера Хасан» // Соціалістична Харківщина. – 1940. – № 244. – 19 жовтня.

83. В мастернях художников Харкова. Фото: академик Самокиш работает над картиной «Бій біля озера Хасан». Фото В. Токарева // Соціалістична Харківщина. – 1939. – 2 серпня.

84. Академик живописи Н. С. Самокиш за работой у картины «Бой у озера Хасан». Фото И. Слава // Советская Украина. – 1939. – 6 августа.

85. ХХМ, науковий архів, ф. 23 (М. С. Самокиш), Договір на створення картини. 15 юня 1939 р. – 1 арк.

86. Там само, А. В. Датчук – М. С. Самокишу. 22 січня 1941 р. – 1 арк.

87. Там само, Договір на створення картини. 15 червня 1939 р. – 1 арк.

88. Там само, М. С. Самокиш – А. В. Датчуку. 18 червня 1940 р. – 1 арк.

89. Там само, № 333, Доручення Полегенько В. П. – 10 червня 1940 р. – 1 арк.

90. Там само, Розписка про отримання картини В. П. Полегенько. 13 червня 1940 р. – 1 арк.

91. Там само, № 401, лист ЧДІМ – М. С. Самокишу. – 7 липня 1940 р. – 1 арк.

92. Там само, № 306, лист ЧДІМ – М. С. Самокишу. – 5 квітня 1941 р. – 1 арк.

93. Там само, А. І. Левенко – М. С. Самокишу. 8 квітня 1941 р. – 4 арк.

94. Там само, А. І. Левенко – Н. Г. Добровольській. 2 мая 1941 р. – 1 арк.

Лариса Андреева

Академик Н. С. Самокиш и украинские музеи (1929–1941)

На основе введения в научный оборот ранее неизвестной переписки Н. С. Самокиша с деятелями музеев Днепропетровска, Полтавы, Чернигова, Харькова раскрыты взаимоотношения среди известных представителей украинской культуры, сложившихся в 30-е годы XX в. Представлено участие выдающегося художника в сохранении и приумножении музейных коллекций произведениями исторического и батального искусства. Творческое наследие академика Н. С. Самокиша обогатилась разнообразием тем по истории Украины, героике гражданской войны.

Ключевые слова: Н. С. Самокиш, музеи, живопись, переписка.

Larisa Andreeva

Academician N. Samokish and Ukrainian museums (1929–1941)

Based on the introduction of the scientific revolution of previously unknown correspondence N. Samokish with leaders museums Dnipropetrovsk, Poltava, Chernihiv, Kharkiv disclosed relationships among the prominent representatives of Ukrainian culture, established in the 30 th years of XX century. Sending part of famous artist in zberehanni and increase museum collections and historical works of art battle. The artistic heritage of Academician N. Samokish enriched variety of topics from the history of Ukraine, the heroics of the Civil War.

Key words: N. Samokish, museums, painting, correspondence.

УДК 096(1-4)(477.41):929Сікорський

Тарас Нагайко (м. Переяслав-Хмельницький)

ІСТОРИКО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ФОРУМ «СІКОРСЬКІ ЧИТАННЯ» – ДАНИНА ПАМ'ЯТІ МУЗЕЙНОМУ ЗОДЧОМУ УКРАЇНИ

У статті розглянуто аспекти вшанування пам'яті відомого вітчизняного музейного діяча Героя України М.І. Сікорського. Висвітлюється робота Всеукраїнського історико-культурологічного форуму «Сікорські читання».

Ключові слова: М.І. Сікорський, Переяслав-Хмельницький, музеї, культура, вшанування, історико-культурологічний форум «Сікорські читання».

Михайло Сікорський – людина-легенда.
Він подвиг здійснив для нащадків, для нас,
Десятки музеїв від стенда до стенда
З колегами зводив, долаючи час.

*Андрій Будугай
(Зі збірки «Святковий вінок»)*

Восени цього року Переяславщина пошанувала постать видатного музейного діяча

Героя України Михайла Івановича Сікорського (13.X.1923 – 27.IX.2011)*

*1 Див.: Жам О., Ткаченко Н. Вшанування пам'яті фундатора Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» М.І. Сікорського // Краєзнавство. – 2012. – № 3.